

10. Українська біржа дорогоцінних металів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.gold9999.com.ua/about/reklama/>>.

УДК 338.23

Пермітіна С.С. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА КРАЇНИ З ТРАНСФОРМАЦІЙНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

У статті розглянуто наслідки впливу глобалізаційних процесів на економіки країн світу, їхній позитивний та негативний ефект. Визначено роль національної держави в умовах глобалізації та запропоновано регіоналізацію економічної діяльності між державами.

Ключові слова: *глобалізація, вплив глобалізації, позитивний та негативний ефект глобалізації, глобальна економіка, міжнародні інститути, національна держава, регіоналізація.*

Зрослий розвиток та вплив глобалізації на економіку усього світу несе в собі масу протиріч, її ефект та наслідки мають двоїстий характер, що обумовлює відповідний інтерес до цієї проблеми. Саме виклики глобалізації, яка все більш стає одним з найвагоміших чинників світового розвитку в ХХІ столітті, ставлять перед країнами вельми складні завдання для підтримки своїх економік та налаштування виходу зі світової кризи. Однак саме ефект глобалізації ставить країни в неоднакові позиції та надає різні можливості щодо виходу з сучасної кризи, яка має затяжний та, очевидно, циклічний характер. Незважаючи на численні дослідження різних аспектів глобалізації, необхідно приділити значну увагу розробці нової парадигми розвитку України в рамках глобалізації в період кризи.

Вплив глобалізації, її позитивний й негативний ефект впливу на економіки розвинених країн, слаборозвинених країн та країн, що розвиваються, широко обговорюються та досліджуються економістами різних країн світу. Серед науковців, які займаються дослідженням глобалізаційних процесів та їхніх наслідків, можна відзначити: В.В. Радаєва, Дж. Сороса, П.Хірста, Дж. Томпсона, М. Кастельс та інших вчених та практиків.

Багато спеціалістів до якісних сторін глобалізації відносять зміни в системі регулювання економіки, тобто переміщення повноважень з державного на міждержавний рівень. Також чимала роль відводиться економічній відкритості національного господарства, що стало можливим завдяки зміні принципів взаємодії національних економік зі світовим економічним простором під дією глобалізації.

Однак, за більш ретельного аналізу, можливо виділити двоїстість цих якісних рис глобалізації, вони не мають загально спрямованого вектора (зміни знають усі, а користь отримують тільки окремі країни). Тому потребується більш глибокий аналіз глобалізації з урахуванням усіх ризиків та похідних ефек-

тів під час вибору стратегії економічного розвитку України в нових геоекономічних та геофінансових умовах.

Метою статті є обґрунтування власних поглядів на позитивний та негативний ефект глобалізації для країн з трансформаційною економікою; критичний аналіз інститутів глобального регулювання та їхня невідповідність кризовим змінам в економічній глобалізації; дослідження сутності національної держави в умовах глобалізації.

Глобалізація – це процес, який охоплює усі сторони життєдіяльності людства, при цьому постійно впливає на них. Глобалізація світової економіки за своїми масштабами та наслідками не має аналогів у світовій історії, хоча сам процес зародження глобалізації сягає своїми корінням в далеке минуле. Оскільки глобалізація являє собою достатньо складний поступовий процес узагальнення економічної діяльності, то він є невід'ємним, постійним «супутником» усієї діяльності людства та починається відповідно з глибокої давнини [1].

Основною характеристикою глобалізації є взаємозалежний розвиток двох процесів: глобалізації ринку (капіталу, трудових ресурсів, товарів та послуг) та глобалізація економічних процесів (укрупнення організаційних структур економіки, формування глобальних мегасуб'єктів та мегаоператорів).

Узагалі глобалізація характеризується як сукупність пов'язаних процесів змережування та транснаціоналізації, а також концентрація виробництва товарів та послуг у великих багатогалузевих бізнес-структурах. В умовах змережування світового ринку домінантними інституціональними суб'єктами економічної глобалізації виступають наднаціональні мегаоператори, транснаціональні корпорації, що агресивно витісняють національних економічних суб'єктів на внутрішніх ринках.

У процесі все більш масштабного розвитку глобалізації з'явилась необхідність в мегарегуляторах, якими є глобальні організації контролю над міжнародною економікою (МВФ, Організація економічного співробітництва та розвитку, ВТО та ін.), які стали впливовою фінансово-економічною бюрократією, чий рішення є обов'язковими для менш «успішних» країн. В умовах глобалізації жодна країна неспроможна сформулювати та здійснити ефективну економічну стратегію розвитку, не враховуючи пріоритети США, Японії, ЄС та найбільших транснаціональних корпорацій (ТНК), що концентрують у собі всю міць сучасного світового капіталу. Сама по собі ідея контролю на міждержавному рівні має на увазі стабілізацію та баланс у світі поміж країнами на силовому та економічному рівні. На цей момент спостерігаються переваги впливу мегарегуляторів як похідних глобалізації тільки для розвинених країн та ТНК, які мають необмежений вплив на саме функціонування міжнародних організацій, які здійснюють глобальне регулювання. Розрив, що поглиблюється, все більше спостерігається між показниками економічної динаміки розвинених та слаборозвинених країн, що є похідною глобалізації та потребує реаллокації і трансформації форм та методів контролю за розвитком глобалізації.

Глобальна економіка – це новий спосіб господарювання, заснований глобальною владою транснаціонального капіталу, що примушує національні та міжнародні господарчі процеси підкорятися одним законам. В економіці глоба-

лізація проявляється не тільки збільшенням обсягів та темпів переміщення капіталу та збільшення масштабів, а й формуванням світових фінансових ринків, створенням мереж міжнародного виробництва та фінансових інститутів, яким стають непідвладні юрисдикції держав. Змінюється місце національної держави в усьому комплексі глобалізаційних відносин, держава вимушена підстроюватися під нову систему глобальних мереж, де проходить регулювання по вертикалі, крізь саму державу до глобального регулювання, що розмиває традиційний суверенітет самої держави. Національні економіки, особливо країн, що розвиваються, втрачають спроможність протистояти натиску світового капіталу та глобального регулювання і примусово формують єдиний економічний простір, в межах якого все регламентується «правом найсильнішого».

Оскільки домінантними суб'єктами глобалізованої економіки є ТНК розвинених країн, то саме вони максимально привласнюють позитивні ефекти глобалізації. З другого боку, слаборозвинені країни відчують на собі в основному негативний ефект глобалізації, що проявляється у відтоку умів, сировини, капіталу в розвинені країни світу. Прогресуюче поглиблення розриву в рівнях доходів населення розвинених країн та тих, що розвиваються за загального зростання їхнього економічного рівня – також один з наслідків негативного ефекту глобалізації на країни з транснаціональною економікою. Спрямована передислокація забруднюючих виробництв до країн – джерел сировини та дешевої робочої сили обумовлює локалізацію негативного ефекту техногенного впливу на природу на територіях слаборозвинених країн. Звідси напрашується висновок, що якісні сторони глобалізації для розвинених країн мають абсолютно зворотний ефект для слаборозвинених країн та тих, що розвиваються. Це визначає необхідність вироблення заходів з боку глобальних інститутів на відвертання та компенсацію такого ефекту. Тобто регулятори глобалізації мають бути прозорі, засновані на принципах рівності та узгодження інтересів всіх суб'єктів системних відносин.

Дж. Сорос зазначає, що міжнародні інститути, покликані забезпечувати мирне співіснування держав та гарантувати верховенство закону всередині кожної окремої країни, не відповідають поставленим перед ними завданням. Відсутність адекватної інституціональної структури може призвести до дезінтеграції системи глобального капіталізму [2]. У 90-ті минулого століття роки було опубліковано багато робіт, в яких критикувались положення гіперглобалізму. Наприклад, такі вчені як П. Хірст та Г. Томпсон у своїх працях виступають за необхідність «переплести» органи управління на міжнародному та національному рівнях в єдину інтегровану систему. Однак центральна роль у цих процесах «переплетіння» має належати державі [3]. Запропонована позиція є найбільш оптимальною та становить найбільш сприятливий вихід для країн з економікою, що розвивається, та слаборозвинених країн, для яких навіть визнаний позитивний ефект глобалізації стає негативним. Сьогодні, коли нова агресивна природа глобалізованої економіки, проявляється у вигляді геополітичного фінансового контролю, коли значиму роль у всіх сферах життя відіграє інформаційний фактор та глобальні мережі, сучасним слаборозвиненим країнам та країнам, що розвиваються, достатньо складно контролювати процеси, які протіка-

ють в економічному просторі держави. Хоча здатність держави на такий контроль зберігається, незважаючи на надмірний вплив глобалізаційних процесів.

Особлива роль національної держави обумовлена її особливою природою в порівнянні з природою економічної діяльності. Створення національних утворень характеризує суттєво інший процес відносин, ніж економічний. Звідси витікає, що економічна глобалізація (як і політична, на прикладі ЄС) не може їх «розмити», як вона це робить по відношенню до неконкурентоспроможних утворень. Глобальний економічний процес має свою логіку розвитку і в цьому сенсі національні кордони не становлять для нього ніяких перешкод, тому він так посилюється в умовах сучасної глобалізації. Але це зовсім не означає, що держави перестануть охороняти свої національні інтереси.

Прихильники формально-лінійного підходу значно знижують роль національних держав, віддаючи перевагу лише обраному «тренду», помножуючи та розповсюджуючи його до безмежності, незважаючи на деякі важливі, практичні обставини. А саме, що національна держава завжди відігравала ключову роль в економіці своєї країни. Дуже яскраво ідеї негативного впливу глобалізації відображені у працях М. Кастельса, а саме, руйнування національних держав та інших інститутів у сучасних умовах поширення глобалізаційних процесів, що призводить до заснування антиглобалістських тенденцій [4]. Слід зазначити, що залежність від глобального капіталу та підпорядкований країнам-лідерам на світовій арені вимагає більшість національних держав поступатися своїми національними інтересами або балансувати на більш-менш доцільному рівні. Але деякі сучасні світові економічні відносини підтверджують, що реальне протистояння «глобальним гравцям» на світовій арені можуть робити і роблять саме національні держави. Помітно проявляється протистояння таких країн, що розвиваються, як Китай, Індія, Росія. Однак для більшості слаборозвинених країн подібне протистояння може мати негативні економічні наслідки.

Щоб уникнути повного контролю з боку глобальних світових інститутів та зберегти свої національні інтереси, вважаємо за доцільне національним державам здійснювати регіоналізацію економічної діяльності. Необхідно налагоджувати міцні взаємовідносини в групі країн, що створюють господарські та політичні об'єднання за територіальними, національними та економічними ознаками. Глобальна економіка вимагає створення інститутів, що насамперед забезпечуватимуть функціонування ринків. Розширення ринків вимагає, щоб практично кожна держава у світі зважала на ситуацію (насамперед, економічну), яка склалася в сусідніх країнах чи країнах-партнерах. Тому перед державою постає завдання розробки та впровадження нових управлінських стратегій, спрямованих на координацію узгоджень та створення договірних об'єднань між країнами-партнерами з урахуванням спільних економічних та політичних інтересів. Подібні об'єднання можуть ефективно функціонувати за визначеної кількості країн учасниць, бажано таких, які межують одна з одною, надлишок учасників лише посилить економічну нестабільність кожної окремо взятої країни. Яскравим прикладом сьогодні є ЄС, який майже тріщить по швах завдяки неординарності складових, неоднорідності національних інтересів та повної розбіжності поглядів на можливі варіанти виходу з кризи.

Оскільки глобалізація – об'єктивний та безповоротний процес, то Україна в нього також залучена. Ринкові перетворення української економіки активно увімкнули її до системи міжнародних економічних відносин і завдяки цьому і до глобалізованої системи світової економіки. Але невизначеність України у своїх геополітичних та геоekonomічних пріоритетах не дає можливості впроваджувати послідовну політику виходу України з кризи та поступового розвитку її економіки.

Висновки. На основі вищенаведеного доцільно зазначити, що відповідні глобалізаційні процеси справляють абсолютно різний ефект впливу на економіку світових держав, що призводить до поглибленого розриву між глобальним капіталом і всією спільнотою, ним експлуатованою. Інститути глобального регулювання підвладні владі глобального капіталу, що спонукає їх до політизації всупереч задекларованим цінностям.

Новим важливим гравцем сучасного процесу економічної глобалізації постає національна держава, яка представляє свої національні економічні інтереси з урахуванням зростання добробуту громадян без утиску їхніх прав та демократичних свобод. Тому необхідно акцентувати увагу на розробці нової парадигми розвитку економіки України, застосовуючи стратегію більш послідовного відстоювання національних економічних інтересів країни та орієнтованості на регіоналізацію економічної діяльності.

Список літератури

1. Радаев В.В. Экономическая глобализация: содержание и противоречия / В.В. Радаев // Вестник Московского ун-та. – 2008. – № 5. – С. 123.
2. Сорос Дж. Открытое общество, реформируя глобальный капитализм / Дж. Сорос. – М.: Некоммерческий фонд «Поддержки Культуры, Образования и Новых Информационных Технологий», 2001. – С. 231.
3. Hirst P. Globalization and the Future of the Nation State / P. Hirst, G. Thompson // Economy and Society. – 1995. – Vol. 24, № 3. – P. 422.
4. Кастельс М. Могущество самобытности // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / М. Кастельс. – М.: Academia, 1999. – С. 296-308.

УДК 336.27

Рехтета О.М. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ПРОБЛЕМА НАКОПИЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми накопичення зовнішнього державного боргу України, надано аналітичну оцінку зовнішньому державному боргу за 2007-2012 рр. та висвітлено негативні наслідки накопичення зовнішнього державного боргу.

Ключові слова: зовнішній державний борг, управління зовнішнім державним боргом, зовнішні запозичення, валовий зовнішній борг України.